

Polgári válságkezelő műveletek információs támogatása

DELY Péter¹

A tanulmány a polgári válságkezelő műveletekkel, és azok információkkal történő támogatásával foglalkozik. Számba veszi az információs műveletek típusait, és azok lehetséges alkalmazását a polgári válságkezelésben. Kiemelten kezeli a hazai bázisról származó, és oda érkező információk lehetőségeit és jelentőségét. A polgári válságkezelésben érintett szervezetekkel, és a műveletekben részt vett személyekkel történt személyes interjúk alapján mutatja be a jelenlegi valós állapotot, és tesz javaslatokat a lehetséges fejlesztési irányra.

Kulcsszavak: polgári válságkezelés, információs műveletek, információs támogatás, információalapú rendőri műveletek, nyílt forrású információgyűjtés, nemzetbiztonsági szolgálatok

Az a tény, hogy jelenleg az információ, az információs társadalmak, a tudás alapú társadalmak korát éljük, véleményem szerint nem szorul bizonyításra. Yonei Masuda japán szociológus 1980-ban jelentette meg híres könyvét az *Információs Társadalom* címmel,² amelyben a mindent behálózó információról, információs rendszerről már gazdasági erőforrásként tesz említést. A szinte bárhol, bármikor, bárki számára hozzáférhető információk jelentősége természetesen megjelent a hadviselésben és a rendészeti, rendőri munkában is.

A katonai műveletek sikerét befolyásoló, és a katonai képességeket meghatározó információs fölény, és a megszerzéséért folytatott információs hadviselés fogalma először 1992 decemberében jelenik meg az USA Védelmi Minisztériumának minősített utasításában, majd 1995 szeptemberében kerül sor a nyílt fogalom bevezetésére.³

A rendvédelem terén tíz évvel később, 2005-ben jelenik meg az USA Igazságügyi Minisztériumának⁴ kiadásában Marilyn Peterson műve, *Az információ (hírszerzés) alapú rendőri munka, mint az új alapokra helyezett rendvédelmi hírszerzés* című tanulmány.⁵

Ha azonban alaposabban szemléljük a dolgot, láthatjuk, hogy az információ szerepe a hadviselésben, a saját és az ellenfél képességeinek ismerete közel sem újkeletű.

¹ DELY Péter r. alezredes, műveleti tiszt 2., Terrorelhárítási Központ, Műveleti Igazgatóság, Képzési Főosztály, PhD-hallgató, NKE Hadtudományi Doktori Iskola
Péter DELY police LtColonel, Operational Officer 2, Counter Terrorism Centre, Operational Directorate, Training Division; PhD student NUPS, Doctoral School of Military Sciences
orcid.org/0000-0001-9177-9686 2, depet69@gmail.com

² Yoneji (1988)

³ Munk (2002) 45.

⁴ U.S. Department of Justice.

⁵ Peterson (2005)

„Aki ismeri az ellenséget és ismeri önmagát, az száz csatában sem kerül veszélybe. Aki nem ismeri az ellenséget, ám ismeri önmagát, egyszer győz, másszor kudarcot vall. Aki sem az ellenséget, sem önmagát nem ismeri, minden csatában vereséget szenved.”⁶

Ezt az örökérvényű bölcsességet Szun-Ce írta le *A háború művészete* című művében az ie. 6-5. század között. Szun-Ce azt is tudta, hogy ez az ismeret nem valami csoda, hanem emberi tevékenység eredménye, lefektetve ezzel az információszerzés, a hírszerzés elméleti alapjait:

„Az előre tudást nem lehet szellemektől, lelkektől nyerni, jelenségekből kikövetkeztetni, vagy épp az Ég mértékeiből megbecsülni, mert azt kizárólag az ellenség helyzetét ismerő személyektől lehet megszerezni.”⁷

Jelen tanulmányomban az információk, az információs támogatás polgári válságkezelői műveletekben való megjelenéséről kívánok értekezni, és arról, hogy a katonai eljárások milyen mértékben alkalmazhatóak, és milyen mértékben, módon kerülnek, illetőleg kerülhetnének alkalmazásra ezen műveletek előkészítése és végrehajtása során. A tanulmány összeállításakor a szakirodalom tanulmányozásán túl személyes interjúkat készítettem polgári válságkezelő műveletekben éveket töltött rendőrtisztekkel, és a válságkezelő műveletek hazai támogatásában, segítségével érintett szervezetek képviselőivel, azon céllal, hogy pontos képet kapjak a jogszabályok, és nemzetközi normák által körülírt információs támogatói környezet valós állapotát illetően.

Információs műveletek

Az információs műveleteknek számtalan meghatározása létezik. Martin C. Libicki már 1995-ben az információs hadviselésről szóló művében bemutat egy meghatározást, és az információs műveletek hét típusát határozza meg.⁸ A NATO definíciója szerint: „Az információs műveletek olyan katonai funkciók, amelyek tanácsokkal és koordinációval támogatják a katonai információs tevékenységeket azért, hogy ezzel megfelelő hatást érjünk el az ellenfél, a lehetséges ellenfél és a NATO Atlanti Tanács által jóváhagyott más csoport akarata, felfogása és képességei ellen, a Szövetség küldetésének céljai támogatása érdekében.”⁹

Más megfogalmazásban az információs műveletek az információs fölény kialakítása (az információs előnytől az információs uralomig¹⁰) érdekében végzett tevékenységek összessége.

A NATO értelmezése szerint információs műveletek lehetnek: az információs infrastruktúrák, vezetési objektumok fizikai pusztítása; a katonai megtévesztés; a műveleti biztonság; az információvédelem; az elektronikai hadviselés; a pszichológiai művele-

⁶ Szun-Ce (2015) 16.

⁷ Uo. 58.

⁸ Libicki (1995)

⁹ NATO AJP-3.10 Allied Joint Doctrine for Information Operations (2009)

¹⁰ *Information Assurance Through Defense in Depth* – (2000)

tek (PSYOPS¹¹); a számítógép-hálózati hadviselés; a polgári-katonai együttműködés (CIMIC¹²); a megjelenés, viselkedés, arculat (PPP¹³); a kulcsfontosságú vezetők kezelése (KLE¹⁴) és a tömegtájékoztatás.¹⁵

Természetesen mindezen műveletek megkövetelik a tökéletesen működő összadatforrású felderítő/hírszerző rendszer működését, és a katonai információs rendszerek meglétét.¹⁶

A polgári válságkezelés – amelynek elsődleges célja a válsághelyzetben, vagy fegyveres konfliktus utáni helyzetben lévő állam közigazgatási, rendvédelmi, jogi rendszerének, intézményi hátterének fejlesztése addig a szintig, amikor a szervezetek önállóan, és felügyelet nélkül is képesek az állam alapvető funkcióinak a nemzetközileg elfogadott standardok szerinti működtetésére – természetesen a katonai lehetőségekhez képest jóval kisebb spektrumban alkalmazza, alkalmazhatja az információs műveleteket. A támadó jellegű műveletek nem jöhetnek szóba, de megjelenik a műveleti biztonság, a számítógépes rendszerek védelme, az információvédelem, a tömegtájékoztatás és korlátozott mértékben a lélektani műveletek. Polgári válságkezelésről lévén szó, véleményem szerint nem szerencsés CIMIC tevékenységről beszélni, de a hasonló jellegű tevékenység megfigyelhető. Bár a NATO doktrínában külön nem szerepel nevesítve, de a definícióban szereplő támogatás szóból egyértelműen ide sorolnám a műveletek hírszerző/felderítő információkkal való segítségét. Ugyanez következik Haig és Várhegyi fentebb említett tanulmányából is.

Egy katonai válságkezelő művelet során a hírszerző támogatás megvalósítható, hisz a Honvédelmi Minisztérium rendelkezik saját hírszerző képességgel, amely képviselheti is magát a válságkezelő műveletek során. A NATO és az EU mint közös érdekek mentén alapuló szövetség, szintén rendelkezik, ha korlátozott mértékben is, saját hírszerző képességgel. Ugyanakkor a polgári válságkezelő műveletekben részt vevő rendőrök, és egyéb civil szakértők jellemzően nem a nemzetbiztonsági szolgálatoktól érkeznek, és a válságkezelő műveletek is javarészt nélkülözik az ilyen jellegű támogatást.

Kis-Benedek József *A felderítés szerepe a béketámogató műveletekben* címen megjelent tanulmányában a katonai béketámogató műveletek vonatkozásában négy alapvető célt nevesít az információs támogatás vonatkozásában.¹⁷ Ezek a döntéshozók támogatása, a missziós állomány felkészítése, a szembenálló erők folyamatos figyelése és a csapatok védelmében biztosított információk.

Vegyük sorban, hogy egy polgári válságkezelő művelet során, mely területeken van szükség felderítés/hírszerzés jellegű információra, és az ezeket biztosítani képes szervezetre:

¹¹ Psychological Operations.

¹² Civil-Military Co-operation.

¹³ Presence, Posture and Profile.

¹⁴ Key Leader Engagement.

¹⁵ NATO AJP-3.10 Allied Joint Doctrine for Information Operations (2009)

¹⁶ Haig-Várhegyi (2005) 185, 187.

¹⁷ Kis-Benedek (2002) 102–120.

- A legelső ilyen pont a műveletek tervezésének időszaka, amikor egyrészt a politikai döntéshozókat segíti annak eldöntésében, hogy érdemes-e egy adott területre válságkezelő missziót telepíteni, és mik ennek kockázatai, várható eredményei.
- A második pont a műveletre kijelölt állomány felkészítése során az információk biztosítása a célszágban tapasztalható szociális, kulturális háttérrel, az elvégzendő feladat végrehajtása során jelentkező kihívásokról, kockázatokról, veszélyekről és az ezekre adható válaszok lehetőségeiről.

A misszió során folyamatos az igény a biztonsági helyzet alakulását érintő információk vonatkozásában. Ez természetesen megköveteli a kétirányú kommunikációt és az információcserét. Ugyancsak merülhetnek fel olyan – a biztonsági helyzettel nem összefüggő – adatok, információk, amelyek nagyban elősegíthetik a sikeres feladat-végrehajtást. Ez a feladat szintén megköveteli a folyamatos és kétirányú kapcsolattartást.

Végezetül egy váratlanul bekövetkezett rendkívüli esemény (például emberrablás) során késlekedés nélkül kell olyan információknak rendelkezésre állniuk, melyek lehetővé teszik a kialakult helyzet gyors, és lehetőség szerint kockázatmentes megoldását.

Polgári válságkezelő műveletek

A polgári válságkezelő műveletek közül elsősorban a rendőri missziókkal, és azon belül is az Európai Unió afganisztáni rendőri missziójával (EUPOL Afghanistan) kívánok foglalkozni. Rendőri missziókkal főként azért, mivel más területek civil szakértői, így ügyészek, bírók, büntetésvégrehajtási szakemberek főként egyedi pályázatok útján, egyénileg kerülnek beosztásba, szervezett hazai támogató háttérrel nem, vagy csak korlátozottan rendelkeznek. A rendőri misszióba több főből álló kontingensek mennek, hivatalosan kijelölt parancsnokkal, a hazai kapcsolattartás és a felkészítés rendje jogilag szabályozott, és kidolgozott. A rendőrök, különös tekintettel a bűnügyi területen dolgozók számára nem ismeretlenek a felderítési, hírszerzési információk kezelésének szabályai, illetőleg napi munkájuk során élvezik az információs támogatási rendszer nyújtotta lehetőségeket.

Alapvetően vagy bilaterális egyezmény értelmében, vagy három nemzetközi szervezet (ENSZ, EU, EBESZ) keretein belül jutnak a rendőrök válságkezelő misszióba. Bár a NATO önállóan is indít válságkezelő műveletet, és a Lisszabonban elfogadott stratégiai koncepció elv, az átfogó megközelítés magában foglalja a válságkezelés civil aspektusait is, de ezeket más szervezetekkel való együttműködésben, illetve saját erőből valósítja meg, rendőrök csak akkor szolgálnak a soraiban, ha azok egy tagállami katonai rendészeti egység tagjai, tehát a művelet vonatkozásában katonák.

A három másik nemzetközi szervezet közül az ENSZ és az EBESZ nem egy érdekszövetségen alapuló szervezet, így a részt vevő államok között nincs bizalmi viszony,

nem alakítanak ki egységes hírszerző képességet, és éppen e viszonyok miatt a missziók működési szabályzataikban¹⁸ határozottan tiltják is a hírszerzői tevékenységet.

Az EBESZ égisze alatt működő missziók főként megfigyelői (Observer) és kiképzői (Trainer) feladatokat látnak el. A Bécsben működő Konfliktus Megelőzési Központ (CPC¹⁹) heti és kétheti jelentéseket készít a missziók biztonsági szempontjai alapján, az úgynevezett Situation Update jelentéseket. Rendkívüli események esetén pedig soron kívüli helyszíni jelentések, Spot Reportok készülnek. Mindezekhez elsősorban a szervezet Bécsben lévő központjának nyílt forrású (OSINT²⁰) információgyűjtő és elemző kapacitását használja. Maguk a missziók is készítene jelentéseket működésükről, Mission Assessment Report néven, ám ezek csak időszakosak, és a részterületek információi csak korlátozottan jelennek meg benne. A részt vevő államok nagy száma miatt ezek nem minősített iratok, ugyanakkor nem lesznek nyilvánosak, felhasználás után a Prágában található EBESZ-archívumba kerülnek.²¹

Az ENSZ vonatkozásában a Békefenntartó Műveletek Főosztálya (DPKO²²) szervezi és irányítja a missziókat,²³ a Műveleti Területeket Támogató Főosztály (DFS²⁴) közreműködésével. Ugyancsak részt vesz a tervezésben és a misszió működtetésében a Biztonsági Főosztály (DSS²⁵). A DPKO a működésért, szakmai munkáért felelős rész, a DFS elsősorban logisztikai jellegű támogatást nyújt, a DSS pedig a biztonságért felel. Mindegyik főosztály vezetője helyettes főtitkári beosztásban van.

A DSS saját információelemző kapacitással rendelkezik. Minden országban és misszióban van biztonsági tisztje, információs elemzője, valamint saját adatbázist is fenntart. Az információkat tagállami felajánlásból kapja, illetve a műveleti területen a jelen lévő más nemzetközi szervezetektől, civil szervezetektől és a helyi hatóságoktól. Az ENSZ hírszerzési alapelve a „beszerezni, nem begyűjteni”.²⁶ Bár Hugh Smith már 1994-ben tanulmányt készített a *Hírszerzés és az ENSZ Békefenntartás*²⁷ címen, és Gustavo Diaz 2007-ben tovább boncolgatta a témát,²⁸ csak az elmúlt két évben indult meg egy folyamat, amelynek célja, hogy az ENSZ saját hírszerző képességet alakítson ki. Törekvés van az összadatforrású hírszerzés létrehozására, főleg katonai vonalon, de a realitás az OSINT képesség kialakítása. A folyamat még az elején tart, a szervezet belső tagozódása, létszáma, képességei még nem eldöntöttek. Egyelőre az ENSZ Maliban lévő MINUSMA misszióban működik egy Összforrású Információgyűjtő Egység (ASIFU²⁹),

¹⁸ Standard Operation Procedures.

¹⁹ Conflict Prevention Centre.

²⁰ Open Sources Intelligence.

²¹ Az információk a 2006 szeptemberében tartott OSCE General Introduction Course felkészítésen hangzottak el, amelynek hallgatója voltam.

²² Department of Peacekeeping Operations.

²³ Boda (2014) 49–50.

²⁴ Department of Field Support.

²⁵ Department Safety and Security.

²⁶ „Not collection, but acquiring.”

²⁷ Smith (2008)

²⁸ Diaz (2007) 25–41.

²⁹ All Sources Information Fusion Unit.

de ez is egyrészt katonai és nem polgári misszióban, másrészt ennek működése is eléggé kiforratlan.³⁰

Az EU Közös Biztonság és Védelempolitika (CSDP³¹) alapján tervezett missziók és műveletek tervezése, előkészítése, és működtetése a Tanács határozatai által szabályozott Válságkezelési Eljárás (CMP³²) szerint történik. Magát az eljárási rendet az EU 2000 decemberében Nizzában tartott Európa Tanácsi ülésen vitatták meg, és 2001. január 24-én készült belőle hivatalos irat (Council of European Union 5633/01).³³ Magát az eljárást folyamatosan felülvizsgálják és módosítják. Az első komplex módosítást a Tanács 2003-ban hozta (Council of European Union 11127/03).³⁴ A polgári műveletek terén három módosítást érdemes megemlíteni: a 2005-ben hozott 13983/05,³⁵ a 2008-as 9919/07EXT2,³⁶ és a 2009-es 8276/09³⁷ döntés.

Ilyenkor az EU Külügyi Szolgálata,³⁸ az EEAS és szervezetei végzik mind az előkészítő munkálatokat, mind a misszió irányítását, felügyeletét és támogatását. Az EEAS információs támogatását két szervezet végzi. Az EU Katonai Törzs (EUMS³⁹) Hírszerzési Igazgatósága (EUMS INT⁴⁰) a katonai jellegű védelmi és külföldi információk gyűjtéséért, míg az EU Hírszerzési Elemző Központ (EU INTCEN⁴¹) a polgári és külföldi információs anyagok előállításáért felel. Bár mindkét szervezet összedatforrású hírszerzési adatokkal foglalkozik, nem rendelkeznek saját hírszerző képességgel, magukat a hírszerzési adatokat tagállami támogatásból kapják meg, csak azok összevetésével, értékelésével, elemzésével és továbbításával foglalkoznak. Adatokat kaphatnak például az EU Műhold Központjától (EU SATCEN⁴²) is. A két szervezet tematikus és regionális csoportokat alkot az elemzés során, és közös termékük az Egységes Információelemzési Kapacitás.⁴³

³⁰ A fenti információkat egy 2016. december 13–14-én megtartott tudományos kutatói találkozóan adta közre az ENSZ DPKO egy vezető beosztású alkalmazottja.

³¹ Common Security and Defence Policy.

³² Crisis Management Procedures.

³³ Council of the European Union (2001)

³⁴ Council of the European Union (2003a)

³⁵ Council of the European Union (2005)

³⁶ Council of the European Union (2008a)

³⁷ Council of the European Union (2009a)

³⁸ European External Action Service.

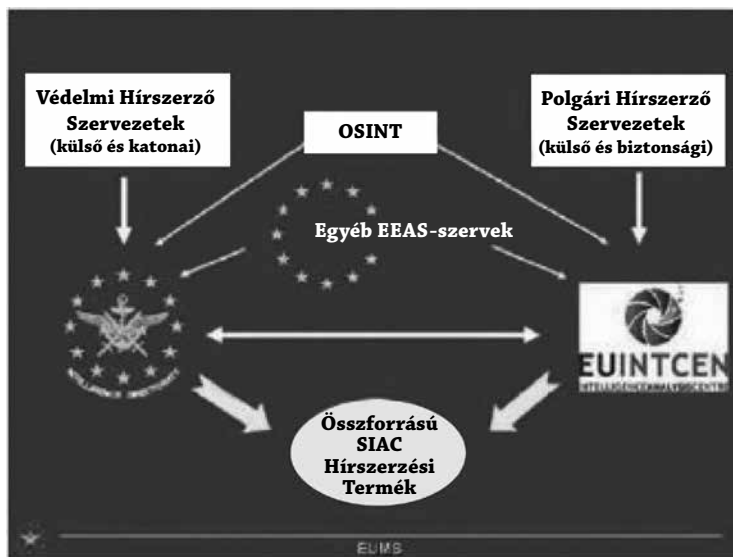
³⁹ European Union Military Staff.

⁴⁰ European Union Military Staff Intelligence Directorate.

⁴¹ European Union Intelligence Analysis Centre.

⁴² EU Satellite Centre.

⁴³ Single Intelligence Analysis Capacity.; Forrás: ESDC Handbook Missions and Operations (2015) 40–41.

1. ábra: Az EU Hírszerző Rendszere

(Forrás: ESDC Handbook Missions and Operations (2015) 41., szerkesztette a szerző)

Az EEAS hírszerzési támogató rendszere felelősségi köröket határoz meg, irányokat és iránymutatásokat biztosít, hatékony termékeket készít, és elvégzi azok gyors, biztonságos és hatékony szétosztását. Az EU Főtitkár döntése nyomán 2012-ben alakult a Külügyi Szolgálat Hírszerzési Támogató Struktúrája (ISA⁴⁴), amelynek két központi eleme van: a Hírszerzési Irányítóbizottság (ISB⁴⁵) és a Hírszerzési Munkacsoport (IWG⁴⁶). A két csoport az átfogó megközelítés koncepciójának jegyében egyesített katonai-polgári szemléletet alkalmaz. Elméletben tehát az EU képes teljeskörű információs támogatást biztosítani a műveleti területen tevékenykedő missziós állomány számára mind a biztonság, mind a hatékony munkavégzés tekintetében.⁴⁷

Itt szeretném megjegyezni, hogy ez csak elméleti képesség. Mint azt korábban leírtam, az EU csak tagállami hozzájárulás során jut hírszerzési információkhoz. (Egy polgári válságkezelő műveletben, mint az EUPOL Afghanistan, az EU SATCEN információi csak a legkritikább esetben biztosítanak azonnal használható taktikai jellegű információkat.) A tagállami felajánlásokkal, illetve hozzájárulásokkal két nagy gond van. Az első, hogy az EU csak azzal az információval gazdálkodhat, amelyet megkap. Bár maga a szövetség közös érdekek és értékek mentén szerveződik, de természetes hogy a tagállamoknak saját – a közösség érdekeivel nem feltétlenül egybeeső – érdekeik is lehetnek,

⁴⁴ EEAS Intelligence Support Architecture.

⁴⁵ Intelligence Steering Board.

⁴⁶ Intelligence Working Group.

⁴⁷ ESDC Handbook Missions and Operations (2015) 41.

tehát nem feltétlenül érdekeltek az információk azonnali átadásában. Eerre számos példát láthatunk, mikor egy Európában végrehajtott terrorcselekmény elkövetőjéről kiderül, hogy egy másik ország felderítő szervei már tudtak az illető előéletéről és terrorista kapcsolatairól. Ilyenkor jogosan vetődik fel a kérdés, hogy ezt információt miért nem a terrorcselekmény bekövetkezését megelőzően adták át.

A második gond már főként szakmai. Az EU-missziók működési szabályzata, SOP-ja szintén tiltja a missziók területén végzett hírszerző tevékenységet. Ha ilyen mégis megtörténik, illetve történne bármely tagállam részéről, már csak a forrás védelmének biztosítása miatt sem adhatnak át ilyen forrásból szerzett információkat az EU-nak. A misszió tagjai által beszerzett információk szintén nem tudnak eljutni az EU ISA irányába, sok esetben a minősített információk továbbításának technikai feltételei sem biztosítottak.⁴⁸ Kivételt képez az EUFOR ALTHEA Bosznia-Hercegovinában, és az EULEX Koszovóban, ahol a missziós műveleti munka része volt az operatív rendőri felderítő munka. Ezen missziók tapasztalatairól több tanulmány is megjelent Uri László írásában, így ezen műveletekre nem kívánok kitérni.

Afganisztánban a biztonsággal kapcsolatos napi adatokat az EUPOL a NATO missziótól⁴⁹ és az amerikai Tartós Szabadság Művelettől⁵⁰ vette át, a folyamatban lévő műveletek, projektek kivitelezéséhez semmiféle információs támogatást nem tudott nyújtani, azt a végrehajtott jellemzőleg saját katonai kontingensükön keresztül, vagy a projektben részt vevő amerikaiak által hozzáférhető forrásokon keresztül szerezték be. Természetesen a rendszer jól funkcionált a riasztás irányában, de alkalmatlan volt arra, hogy információkat fogadjon a rendőri állomány részéről.

Az EU-missziókban a felkészítés során megjelenő információs támogatásról nem lehet beszélni, hisz az EU nem tart központi felkészítést, azt a résztvevők saját országukban, saját szervezetüknél kapják meg. A hazai felkészítésről a következő fejezetben lesz szó.

A következő terület, ahol az információs támogatással jelentős eredményeket lehet elérni, az a munka hatékonyságának javítása, a szociális és kulturális környezet elemzésével, amely elemzés végső soron a biztonságra is hatással lehet.

Az amerikai haderő 2007-ben ismerte fel, hogy nem elégséges a terepen begyűjtött információk beszerzése, a helyzet értékeléséhez elengedhetetlen a társadalmi-, szociológiai- és kulturális háttér ismerete. Felállították a Human Terrain System⁵¹ rendszert. Csoportokat küldtek a különböző műveleti területekre, és a szokásos HUMINT szakemberek mellett kultúrantropológusokat, szociológusokat vittek magukkal. A begyűjtött információkat a tudományos kutatások fényében értékelték, és arra törekedtek,

⁴⁸ 2008-ban az EUPOL Afghanistan kábítószert elleni főtanácsadójaként számtalan minősített információ került hivatalosan hozzám, ám a misszió ebben az időben nem rendelkezett sem technikai, sem logisztikai lehetőségekkel az információk továbbítására.

⁴⁹ International Security Assistance Force (ISAF), 2014-től Határozott Támogatás Művelet (Resolute Support Mission).

⁵⁰ Operation Enduring Freedom (OEF).

⁵¹ Magyarra nehezen lefordítható kifejezés a human terrain, leginkább a műveleti terület társadalmi-, szociális-, emberi oldalát jelenti.

hogy a kutatási eredmények hatással legyenek a katonai döntéshozatalra.⁵² Tapasztalataikat 2009-ben *Az unokatestvérem ellensége a barátom: Az afganisztáni pastu törzsek tanulmányozása*⁵³ című műben tették közzé. A *Nemzetbiztonsági Szemle 2014, Békefenntartók Napja* különszámban megjelent korábbi tanulmányomban⁵⁴ három esettanulmányt említek meg (a Baghlan-e Jadid vidékfejlesztési programját, a Phol-e Khumri-ban tartott tanfolyamok utóhatásait, és egy emberölés vonatkozásában indított nyomozást), amelyek viszonylatában egyértelmű, hogy a sikertelenségek oka a helyi kulturális, társadalmi viszonyok figyelmen kívül hagyása.

Ami nagy biztonsággal megállapítható, hogy a begyűjtött kutatási anyagok ismeretében érthetővé válnak az esettanulmány részben leírt történések, és így azok elkerülhetőek lettek volna.⁵⁵ Az Európai Unió Európai Számvevőszékének 2015. évi 7. számú különjelentése⁵⁶ számos probléma mellett szintén említést tett a kulturális és szociális különbségek miatt sikertelen, vagy csak részleges sikereket elért projektekről.

Magyar nyelven Török Zsuzsanna *Az alkalmazott antropológia szerepe az afganisztáni konfliktuskezelésben* címen 2011-ben tett közzé egy tanulmányt,⁵⁷ amelyben részletesen kifejti a HTS tapasztalatait. Összességében megemlíti, hogy azokon a területeken, ahol HT csoportok tevékenykedtek, nőtt a katonák elfogadottsága, javult az együttműködés a kormányzati szervekkel, és csökkent a biztonsági incidensek száma.

A kultúranropológia jelentőségét a Magyar Honvédség is felfedezte, már 2012. május 31-én a Nemzeti Köszolgálati Egyetemen tartottak tudományos konferenciát a témában.⁵⁸

Hazai helyzet

Magyarországon a 21/2013. (VII.12.) BM utasítás⁵⁹ szabályozza a béketámogató és polgári válságkezelési missziókban részt vevő hivatásos állománnyal kapcsolatos feladatokat. Az utasítás 5. §-ában az Országos Rendőr-főkapitányság felelős szervezeti egységének feladatául szabja a missziókra történő felkészítést, és a 7. §-ban pedig a kapcsolattartást. A felelős szerv a Rendőrségi Oktatási és Kiképző Központ, Képzés-Igazgatási Központ, Polgári Válságkezelési Alosztály 2015. július 01. óta. Azt megelőzően az ORFK Oktatásigazgatási és Kiképzési Főosztály látta el, 2012. 01. 01. előtt pedig a BM Nemzetközi Oktatási Központban végezték ezen feladatokat. Az utasítás kimondja, hogy a BM Szervezeti és Működési Szabályzatában (BM SZMSZ) nevesített szervek saját szakterületük vonatkozásában iránymutatást adhatnak a képzés tekintetében. Vagyis mind az Alkotmányvédelmi Hivatal, mind a Terrorelhárítási Központ

⁵² US ARMY HTS (2008): *Human Terrain Handbook*.

⁵³ Department of the Army (2009)

⁵⁴ Dely (2014) 66–76.

⁵⁵ Természetesen csak akkor, ha a tapasztalatokat beépítik a felkészítésbe is.

⁵⁶ Európai Számvevőszék HU 2015/7. sz. különjelentés.

⁵⁷ Török (2011)

⁵⁸ Tamási (2012)

⁵⁹ Megjelenet a Magyar Közlöny 2013. július 12-i 34. számában.

részt vehet a missziós területre kiküldendő állomány felkészítésében. A kapcsolattartás alapvetően szintén a ROKK irányában történik, de az NBSZ, AH, NVSZ, és TEK hivatásos állományú tagjainak lehetőségük van az állományilletékes parancsnokukkal történő közvetlen kapcsolattartásra.

A Polgári Válságkezelési Alosztály munkatársaival történt konzultáció során az alábbiakat mondták el:

Alapvetően 2 hetes alaptanfolyam vagy az MH által szervezett 3 hetes ENSZ Katonai Megfigyelői Kurzus⁶⁰ során szerezhetnek rendőrök alapképesítést a missziókba való jelentkezéshez. Ezt követően, ha felvételt nyernek valamely nemzetközi szervezet missziójába, egyhetes, a konkrét misszióra felkészítő tanfolyam, célfelkészítő következik. A képzés során az Információs Hivatal szakembere tart nemzetbiztonsági alapismeretekről szóló előadást. Ez leginkább arról szól, hogy a kiküldött hivatásos szakember mire figyeljen az érintett a missziós területen, például kinek mit mond, interneten mit oszt meg, és egyéb olyan információkat, amelyek abban segítenek, hogy ne váljanak külföldi hírszerző szolgálat célpontjaivá. A célfelkészítésen állapotodnak meg a kontingensparancsnokokkal a jelentés, kapcsolattartás rendjéről a rendszeres rutin munkavégzés, és a rendkívüli helyzet esetére egyaránt. Mindezekért a kontingens parancsnok, nemzeti rangidős felel és arra való felkészítést is ő kapja meg. Ugyancsak a kontingens parancsnokok kaphatnak személyre szabott nemzetbiztonsági felkészítéseket.

A kapcsolattartás során a misszió biztonsági helyzetétől függően, napi, heti, havi vagy azonnali jelentések lehetnek, mindez pedig a kontingens parancsnok, nemzeti rangidős felelőssége. A jelentések kötelező elemei a napi biztonsági helyzet, misszióbeli aktuális folyamatok, kontingens tagok havi végzett feladata.

A beérkezett jelentésekből másolatot kap a ROKK vezetői állomány, BM Európai Együttműködési Főosztály, KKM brüsszeli állandó képviselő, országos rendőrfőkapitány, rendőrfőkapitány-helyettesek, érintett megyei főkapitányok (például Ukrajna esetén Szabolcs-Szatmár-Bereg MRFK) és igény esetén a TEK Felderítési Igazgatóság.

Jelenleg 23 hivatásos rendőr tartózkodik vezényléssel külszolgálaton, az ő tartózkodási helyüket csak a ROKK tartja nyilván. A kint lévők adatlapjai elhelyezésre kerülnek az ORFK főügyeletén, de azt is a ROKK munkatársai tartják karban, ott senki nem foglalkozik vele, arra az esetre tartják ott, hogy rendkívüli esemény bekövetkezésekor azonnal elérhetőek legyenek.

Felvettem a kapcsolatot a Külgazdasági és Külügyminisztérium Biztonsági Főosztályával, ahol megerősítették, hogy nem vesznek részt a kiküldendő állomány felkészítésében, bár a diplomáciai szolgálatba készülők számára dolgoztak ki biztonsági oktatási programokat, különös tekintettel az emberrablások megelőzése, túlélése és a bekövetkezett emberrablás során követendő viselkedésformák témakörben.

A Belügyminisztérium Európai Együttműködési Főosztály Rendőri Együttműködési Osztályán elmondták továbbá, hogy pontos nyilvántartásuk van a hivatalo-

⁶⁰ UN Military Observer Course.

san vezényelt⁶¹ személyekről, már csak azon okból is, hogy diplomata-útleveleket állítatnak ki számukra. A szerződést elnyert⁶² egyéni pályázók esetében a bemutatott szerződés alapján állítanak ki részükre útlevelet, de csak abban az esetben, ha a pályázatot elnyert személy megjelenik a minisztériumban, és igényli azt. Ilyen esetekben lehet szó kapcsolattartásról, de csak informális szinten. Ugyancsak kizárólag informális kapcsolattartás történik az EBESZ-missziókban tevékenykedő személyekkel. Vagyis civil szakértő kikerülhet válságkezelő művelet állományába úgy, hogy annak hazánkban nincs hivatalos nyoma, illetőleg a hivatalos szervek bármilyen jellegű megkeresését elutasíthatja.

Bár a minisztérium a nemzetközi szervezetekkel történő hivatalos kapcsolattartása során hozzájuthat ezen személyek adataihoz is, ez lassú, és nem is teljesen megbízható módja a 21. században elvárt gyors információmegosztásnak.

Személyes interjúkat folytattam le nyolc magyar rendőrtiszttel, akik jellemzően 20 évet meghaladó szolgálati viszonyal, és minimum 4 év külszolgálati tapasztalattal rendelkeztek. Mind megerősítették a ROKK és a KKM képviselői által elmondottakat, azzal kiegészítve, hogy 2012-t megelőzően nem az Információs Hivatal, hanem az Alkotmányvédelmi Hivatal (és korábban a Nemzetbiztonsági Hivatal) munkatársai tartották a nemzetbiztonsági felkészítést, de hasonló témakörben. Soha nem került sor esetleges kontakt lehetőség kialakítására, hogy a helyszínen tapasztalt gyanús, vagy érdeklődésre számot tartó eseményeket valamely módon jelenteni tudják. Ugyancsak megemlítették, hogy az olyan övezetekben, ahol katonai műveletek is zajlottak (mint például az ISAF/RSM Afganisztánban), általában hozzájutottak a biztonsági helyzetet érintő információkhoz. Akik eleve katonai táborban kerültek elhelyezésre, és az ISAF/RSM valamint az EUPOL közötti technikai megállapodás alapján a NATO gondoskodott biztonságukról, ott az információk hivatalosan kerültek átadásra. Akik azonban EUPOL-táborokban tartózkodtak, csak informális úton, kizárólag személyes kapcsolatainknak köszönhetően jutottak hozzá. Az ilyen módon átadott információk fél-egy nappal hamarabb megérkeztek, mint a hivatalos EUPOL-csatornán keresztül. Könnyű belátni, hogy a gyorsan változó biztonsági környezetben az információk késleltetett átadása súlyos következményekkel járhat.

Egységesen elmondták, hogy a műveleti területen végzett munka során tudomásukra jutott értékes, és a munkavégzést befolyásoló információk átadására – amennyiben azok túlmutattak a heti, havi munkajelentés keretein – nem volt lehetőség.

Következtetések

A polgári válságkezelő műveletek információs támogatási rendszerét áttekintve a következtetéseket két témakörben foglalhatjuk össze. Az egyik témakör maga a nemzetközi szervezet tevékenysége. Az ENSZ esetében – különös tekintettel arra, hogy egy

⁶¹ Seconded.

⁶² Contracted.

meglehetősen új, és az elején tartó folyamatról van szó – a közeljövő fogja eldönteni a saját hírszerzési képesség működési határait. Meglátásom szerint összadatforrású hírszerzői tevékenységet, különösen a technikai felderítési módszerekre csak taktikai szinten kerülhet sor (például a helyszínen alkalmazott drónok), a stratégiai alkalmazás sértené a tagországok saját – és egymással össze nem egyeztethető – stratégiai, politikai céljait, így nem fognak hozzájárulni az alkalmazáshoz. Ugyanez a helyzet a humán hírszerzéssel, amely hivatalosan sohasem lesz elfogadott, már csak azért sem, mert el- lentmond a korábban leírt ENSZ hírszerzési alapelvnek. A legnagyobb lehetőség a nyílt forrásból származó információk gyűjtése (OSINT) terén képzelhető el.

Nagyjából hasonló a helyzet az EBESZ vonatkozásában is, ahol a jövő csak az OSINT-képességek további fejlesztése, és a diplomáciai kapcsolatok útján megszerzett biztonsággal kapcsolatos adatok felhasználása.

Nagyobb fejlődés képzelhető el az EU-műveletek vonatkozásában. Meglátásom szerint, ha hírszerző/elemző képesség települne a missziókba, és ennek vonatkozásában az állomány felkészítést is kapna, lehetőség lenne egy hatékony helyi képesség kialakítására. Ennek természetesen szükséges lenne kidolgozni jogi háttérét is.

Ugyancsak hasznos lenne a HTS-rendszer adaptálására a polgári válságkezelői munkában, hatékonyan hasznosítható a polgárbarát rendőrségi modell⁶³ működtetése során, amely modellt az EU leginkább kívánatosnak tartja.⁶⁴

A második témakör a hazai felkészítés, és kapcsolattartás. Urszán József a *Külügyi Szemle* 2013/3 kiadásában megjelent tanulmányában⁶⁵ nemcsak kifejti nézeteit arról, hogy a polgári missziókban való részvétel a biztonságpolitikai érdekérvényesítés egy módja, de ajánlatokat is megfogalmaz. Nézeteit elfogadva magam is hasznosnak tartom – a nemzetközi műveletekben való részvételre történő felkészítés legyen benne az általános rendőri oktatásban – de egyben tovább is megyek. A felkészítés részét kell hogy képezze a nemzetbiztonsági felkészítésen túl egy alapvető információs támogatói munkára felkészítő képzés. Hangsúlyozni szeretném, nem hírszerzői felkészítésre gondolok, hanem annak a képességnek a fejlesztésére, hogy a műveleti területen tevékenykedő rendőri állomány – aki nem szükségképpen bűnügyi vagy bűnügyi hírszerzői területről érkezett – felismerje, és hasznosítani tudja a tudomására jutott, a biztonsági helyzettel kapcsolatos vagy a missziós munkavégzést befolyásoló információkat. Ezenkívül fontos lenne beépíteni a képzésbe a KKM által már a diplomáciai vonalon elkezdett, és a Terrorelhárítási Központ szakterületéhez tartozó emberrablás veszélyeire tudatosító oktatást.⁶⁶

Nem lehet szó nélkül hagyni a kapcsolattartás és a hazai szervezetek átadott információk kérdéskörét sem. A kontingensparancsnokok jelentései nem biztos, hogy olyan

⁶³ Community policing.

⁶⁴ Dely (2015) 43.

⁶⁵ Urszán (2013)

⁶⁶ Hostile Environment Awareness Training (HEAT)

szempontok szerint készülnek, amelyek a hazai nemzetbiztonsági szolgálatoknak megfelelőek. Természetesen nem zárható ki – és a Nemzetbiztonsági Szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény lehetőséget is ad rá –, hogy létezik minősített, vagyis titkos kapcsolattartás egyes missziós tagok és hazai szolgálatok között. Ezzel kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy a hazai jogi környezetben ez csak a műveletre kiküldött hivatásos állományú rendőr vagy civil szakértő hozzáállásán múlik, vagyis nincs kötelező kapcsolattartás, az egyes személyek maguk döntenek el, kívánnak-e segítséget nyújtani hazájuk szolgálatainak.

A megoldást – véleményem szerint – egy tárcaközi munkacsoport felállítása jelentené a ROKK szakemberei mellett, melyben minden hazai nemzetbiztonsági szolgálat képviseltetné magát szakértői szinten. Kidolgozott lehetne a kapcsolattartás rendje, és a missziós tagok lehetőséget kapnának a kétirányú kapcsolattartásra. Ennek informatikai háttere könnyedén megoldható. Ugyancsak a munkacsoporton keresztül el lehetne érni, hogy a katonai műveletekben tevékenykedő állománnyal, és annak hírszerző/elhárító részlegével a kapcsolattartás ne pusztán informális legyen.

Jelenleg nehéz elképzelni, hogy azok a rendőrök, katonák, akik illetmény nélküli szabadságon tartózkodnak egy EBESZ-misszióban való részvétel ideje alatt, saját lelkiismeretükön túl bármi módon motiválhatóak lennének az együttműködésre. Ugyanakkor azon személyek vonatkozásában, akik hivatalos magyar diplomata igazolvánnyal, nemzeti érdekből, vezénylési paranccsal vesznek részt a válságkezelő műveletben, úgy hogy közben itthon illetményt kapnak, fel sem szabadna merülni annak a lehetőségnek, hogy nem osztják meg a tudomásukra jutott információkat, addig a szintig, amíg az egyeztethető az aktuális szervezet és misszió belső szabályaival.

IRODALOMJEGYZÉK

- Boda József (2014): A nemzetközi szervezetek válságkezelő tevékenysége. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 2. évf. 1. sz. 42–62. Forrás: epa.oszk.hu/02500/02538/00002/pdf/EPA02538_nemzetbiztonsagi_szemle_2014_01_042-062.pdf (2015. 04. 20.)
- Council of the European Union (2001): Suggestions for procedures for coherent, comprehensive EU crisis management. Brussels: January 24. Forrás: register.consilium.europa.eu/pdf/en/01/st05/st05633.en01.pdf (2016. 10. 27.)
- Council of the European Union (2003a): Suggestions for procedures for coherent, comprehensive EU crisis management. Brussels: July 23. Forrás: register.consilium.europa.eu/pdf/en/03/st11/st11127.en03.pdf (2016. 10. 27.)
- Council of the European Union (2005): Draft EU Concept for Comprehensive Planning. Brussels: November 3. Forrás: register.consilium.europa.eu/pdf/en/05/st13/st13983.en05.pdf (2016. 10. 27.)
- Council of the European Union (2008a): Draft Guidelines for Command and Control Structure for EU Civilian Operations in Crisis Management. Brussels, February 1. Forrás: register.consilium.europa.eu/pdf/en/07/st09/st09919-ex02.en07.pdf (2016. 10. 27.)
- Council of the European Union (2009a): Draft guidelines for improving Force Generation for civilian ESDP missions. Brussels: April 1. Forrás: register.consilium.europa.eu/pdf/en/09/st08/st08276.en09.pdf (2016. 10. 27.)

- Dely Péter (2014): Afganisztán Nemzeti Rendőrsége, azaz a bürokrácia megjelenése a premodern társadalomban. *Nemzetbiztonsági Szemle 2014 Békefenntartók napja különszám.* 66–76. Forrás: epa.oszk.hu/02500/02538/00005/pdf/EPA02538_nemzetbiztonsagi_szemle_2014_02ksz_066-076.pdf (2016. 11. 16.)
- Dely Péter (2015): Afganisztán Nemzeti Rendőrsége I. – Az Afgán Rendőrség fejlesztését célzó nemzetközi törekvések. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 3. évf. 2. sz. 37–51. Forrás: uni-nke.hu/uploads/media_items/nbszemle-20152-dely.original.pdf (2016. 11. 15.)
- Department of the Army (2009): *My Cousin's Enemy is My Friend: A Study of Pashtun "Tribes" in Afghanistan.* Fort Leavenworth, Whitepaper, KS: Afghanistan Research Reachback Center.
- Diaz, Gustavo (2007): Intelligence at the United Nations for Peace Operations. *UNISCI Discussion Papers.* No 13. 25–41. Forrás: www.ucm.es/data/cont/media/www/pag-72528/Gustavo13a.pdf (2016. 11. 17.)
- ESDC *Handbook Missions and Operations* (2015) Directorate for Security Policy of the Federal Ministry of Defence and Sports of the Republic of Austria, Vienna/Austria.
- Európai Számvevőszék HU 2015/7. sz. különjelentés: *Unió rendfenntartó misszió Afganisztánban: egyes eredmények.* Forrás: doi:10.2865/047346QJ-AB-15-007-HU-N (2017. 11. 17.)
- Haig Zsolt – Várhegyi István (2005): *Hadviselés az információs hadszíntéren.* Budapest, Zrínyi Kiadó. *Information Assurance Through Defense in Depth* – Joint Chiefs of Staff, 2000. február. Forrás: babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uiug.30112048584673;view=1up;seq=1 (2016. 12. 16.)
- Libicki, Martin C. (1995): *What is information Warfare.* Forrás: www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA367662 (2016. 12. 28.)
- Kis-Benedek József (2002): A felderítés szerepe a békétámogató műveletekben. *Felderítő Szemle*, 2. 102–120.
- Masuda, Yoneji (1988): *Az információs társadalom.* Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár.
- Munk Sándor (2002): Az információs műveletek típusai és modelljei. *Hadtudomány*, 12. évf. 1. sz. 45–56. Forrás: m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/2220/hadtud_2002_1_munk.pdf?sequence=1&isAllowed=y (2016. 11. 15.)
- NATO AJP-3.10 (2009): *Allied Joint Doctrine for Information Operations.* Forrás: info.publicintelligence.net/NATO-IO.pdf (2016. 11. 15.)
- Peterson, Marilyn (2005): *Intelligence-Led Policing: The New Intelligence Architecture.* U.S. Department of Justice.
- Smith, Hugh (2008): Intelligence and UN Peacekeeping. *Survival* 36. 3. Forrás: www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00396339408442755 (2016. 11. 17.)
- Szun-Ce (2015): *A háború művészete.* Budapest, Helikon Kiadó.
- Tamási Tibor (2012): *Kulcsszó: békés konfliktuskezelés, veszteségminimalizálás.* Forrás: Honvédelem.hu, www.honvedelem.hu/cikk/32092/kulcsszo:-bekes-konfliktuskezeles,-vesztesegminimalizalas (2015. 02. 11.)
- Török Zsuzsanna: *Az alkalmazott antropológia szerepe az afganisztáni konfliktuskezelésben.* Forrás: www.uni-miskolc.hu/~btkvat/publikaciok.php#torok (2015. 02. 21.)
- Urszán József (2013): A nemzetközi polgári válságkezelés rendőri komponense, és Magyarország új nemzeti biztonsági stratégiája. *Külügyi Szemle*, 12. évf. 4. sz. Forrás: kki.hu/assets/upload/02_Urszen_Jezsef.pdf (2015. 02. 10.)
- US ARMY HTS (2008): *Human Terrain Team Handbook.* Human Terrain System, 731 McClellan Ave. Forrás: info.publicintelligence.net/humanterrainhandbook.pdf (2017. 01. 10.)

Jogforrások

1995. évi CXXV törvény a Nemzetbiztonsági Szolgálatokról
21/2013. (VII.12.) BM utasítás. Megjelent a Magyar Közlöny 2013. július 12-i 34. számában.

ABSTRACT

Information Support for Civilian Crisis Management Missions and Operations

DELY Péter

The paper deals with the civilian crisis management missions and operations, and their information support system. It reviews the types of information operations, and the possible ways of application during the civilian crisis management. It gives priority to the opportunity and the significance of the received home-based information, and the information of the home based national security services. During interviews with national organizations concerned with civilian crisis management, members introduce the current situation and give recommendations concerning potential ways of development.

Keywords: *civilian crisis management, information operations, information support, Intelligence-Led Policing, OSINT, national security services*